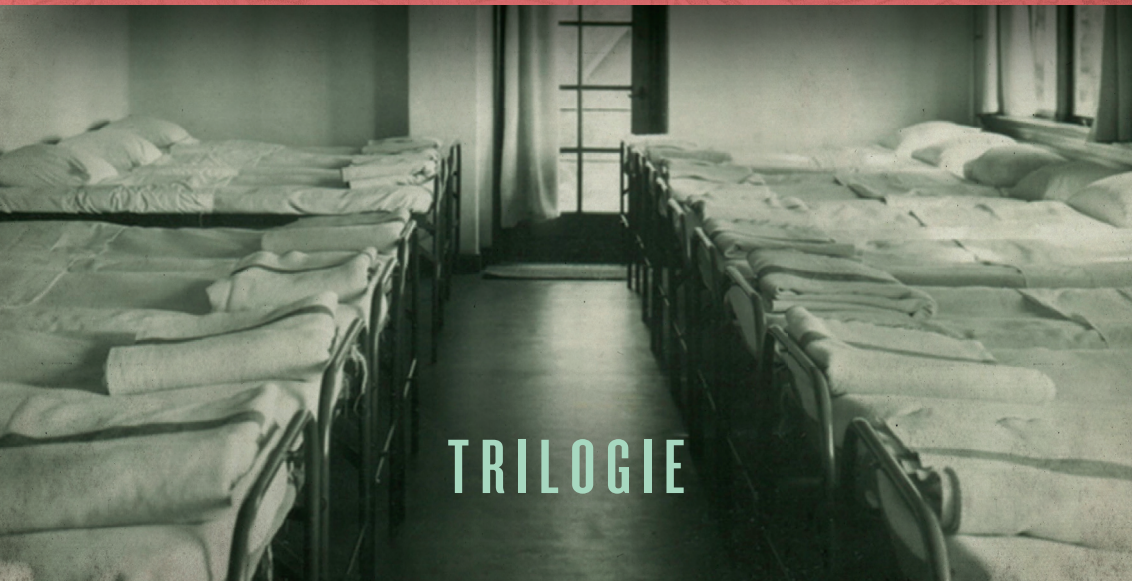

Tilly Tod

Mary Schoon

Tilly Tod • Ik heet Suzan Brand • Zij van Keijzer

TRILOGIE

Mary Schoon

Tilly Tod Trilogie

Tilly Tod

Ik heet Suzan Brand

Zij van Keijzer

Uitgeverij Zomer & Keuning

Proloog

In de verte slaat een kerkklok twee heldere slagen. Het geluid sterft weg in de donkere nacht. Een boerenwagen komt de dorpsstraat in rijden. Het dampend paard wordt ingehouden en een man springt lenig van de bok. Zijn scherpe ogen spieden om zich heen. Dan neemt hij het kistje dat de hele weg naast hem heeft gestaan in zijn sterke knuisten en sluipt er vier huizen verder mee. Hij gaat de hoge stoep op en zet het voor de brede voordeur neer. Gehurkt blijft hij zitten en hij loert schuin naar de huizen aan de overkant. Hoorde hij iets ritselen, bewoog daar een gordijn? Onbeweeglijk zit hij, maar hij kan niks vreemds ontdekken. Hij glimlacht om zijn eigen angst. Zijn hart is nog nooit zo tekeergegaan. Het hoopje in het kistje kreunt en maakt zuiggeluidjes. Met zijn wijsvinger strijkt hij over het kale bolletje. Hij schrikt van zijn paard, dat ongeduldig begint te schrapen, niet gewend aan de jute zakken die zopas om zijn hoeven zijn geknoopt. Snel maakt de man dat hij bij de wagen komt en hij zet zijn laars op het opstap-ijzer, maar bedenkt zich. In één sprong neemt hij nogmaals de stoep en hij buigt zich weer over het kistje. Hij draait het een halve slag om zodat de wind er geen vat op kan krijgen en trekt het gordijn iets hoger op. Even aarzelt hij, maar dan buigt hij zich voorover en kust hij het pasgeboren kind. Voor de tweede maal maakt hij dat hij bij zijn wagen komt. Het eerste stuk laat hij het paard rustig stappen, maar zodra hij het dorp verlaat, springt hij van de bok en rukt hij de knopen uit de touwen van de vier sloffen. Met een zwaai gooit hij de zakken en touwen achterin. Weer hoog op de bok maant hij het paard aan tot draf. Telkens kijkt hij achterom, maar nergens is er een licht opgegaan of heeft een gordijn bewogen. Dan knalt de zweep en galoppeert de jonge, zwarte hengst over de verlaten wegen. De man is tevreden, niemand heeft hem gezien en dat was precies de bedoeling.

Hoofdstuk 1

De moeder zit achter haar immense bureau. Ze doopt haar pen met gouden punt in de inkt en schrijft haar zoveelste bedelbrief. *12 februari 1927. Nogmaals doe ik nederig een beroep op uw vrijgevigheid.* De pen krast over het grauwe papier. Met regelmaat doopt ze de punt in de inkt, ze kiest haar woorden zorgvuldig, voltooit zin na zin. Niet dat het altijd wat oplevert, maar een enkele keer mag ze niet klagen en wil zo'n zuinige boer nog wel eens een royaal gebaar maken. Dan wordt er een aardig bedrag in een envelop bij de voordeur afgegeven. Van sommigen is ze zelfs verzekerd van een jaarlijkse bijdrage. Die kopen haar zwijgen. Dat zijn de viezeriken die hun handen niet konden thuishouden en hun bastaard hier in het geniep geboren lieten worden. Van haar verwachtten die dikke boeren discretie. Ze konden het krijgen, maar niet voor niks. Ze zal er wel voor zorgen dat zulke zaken niet vergeten worden. Een minzaam lachje speelt om haar mond. Wie zijn handen brandt, zal het voelen ook.

De winter is vroeg in dit jaar. Met al die kou en gebreken glijdt het geld als zand door haar vingers, en nog is er overal gebrek aan. Kijk trouwens eens hoe ze erbij loopt. Het is godgeklagd! Ze heeft een nieuwe wollen jas nodig met bijpassende hoed. De hakken van haar kalfsleren schoenen zijn zo scheef afgesleten dat ze het straks nog in haar rug krijgt. Ze geniet aanzien, haar zondagse kerkgang moet indruk maken. Zij, het boegbeeld van het weeshuis. Ze kijkt haar kamer rond. Een nieuw tapijt zou geen overbodige luxe zijn. Het kleed ligt er al achttien jaar, het is tot op de draad versleten. Ze durft amper nog bezoek te ontvangen. Verdient ze niet beter? Is ze geen halve heilige dat ze zich om deze ellendelingen bekommert? Is ze niet als een kloek die haar vleugels spreidt over de verworpenen van de samenleving? Doet zij niet alles wat in haar vermogen ligt om voor deze stummers te zorgen? Kan zij het helpen dat ze elk jaar dikker wordt omdat ze enkel al groeit van een slok water? Het valt niet mee om in je eentje een weeshuis te runnen met één huishoudster en een lege portemonnee. Nee, laat niemand zeggen dat ze het gemakkelijk heeft. Ze schooit wat af bij meneer pastoor, maar die profiteur zit op zijn geld als een bok op een haverkist. En hoe vaak heeft ze zich al vernederd bij die herenboeren wanneer ze langsging om haar wezen te slijten? Ze moeten ze niet! Boeren hebben harde koppen, kennen geen medelijden, willen er geen opvreter bij. Ja, als die kna-

pen twaalf zijn, sterk en recht van lijf en leden, dan kunnen ze komen, maar voor niks. Luxepaarden en werkpaarden, zo zit het leven in elkaar. Zelf heeft ze ook zo'n raspaardje in haar stal. Tilly Tod. Een weerbarstig, trots ding, maar haar handen staan niet verkeerd. Ze heeft er een werkpaard van gemaakt. En als ze deze meid op een kort bit blijft laten rijden, kan ze nog jaren plezier aan haar beleven. Ze legt haar pen neer, wappert de brief droog en schuift hem zorgvuldig in de envelop.

Tilly ligt op haar knieën en schrobt de vloer. Eerst heeft ze de slaapzalen boven gedaan en nu glanst de gang beneden ook weer als een spiegel. Maar ze is moe, zo moe. Op de klok halverwege het plafond is het kwart voor twaalf. De lucht van kool maakt haar misselijk. Of het nu kool, gestoofde uien, natte jassen of de overvolle emmers in de wc's zijn, het stinkt hier altijd. Ze moet opschieten; mevrouw De Wild, de huishoudster, klaagt maar al te graag. Tilly recht haar rug en gaat staan. Haar benen slapen van het lange knielen. Een raar gevoel dat prikkelt, net of ze over broodkruimels loopt. Trudie, die vandaag de deuren moest soppen, zit al op haar te wachten in het achterste raamkozijn. Samen lopen ze naar het boenhok. Tilly kijkt schuin naar het andere meisje. Ze is jaloers op die fijne trekken, dat dikke, blonde haar en dat volle figuur. Trudie is twee jaar jonger dan zij, maar zoveel vrouwelijker. Zelf heeft ze weinig om mee te pronken: ze is mager, haar haren hangen in vette pieken op haar schouders en ze heeft vaak van die ziekelijke blauwe kringen onder haar ogen.

'Volgende week ben ik vertrokken,' fluistert Trudie en ze kijkt Tilly veelbetekenend aan.

'Hoezo vertrokken?'

'Ik ga op een boerderij in de Beemster werken. De boerin van Zorg en Hoop kwam vorige week om een meid. Ze koos mij. Ik mag in betrekking voor dag en nacht. Een gulden in de week met kost en inwoning toe en ik krijg een eigen kamertje. Ik mag het nog aan niemand vertellen, dus mondje dicht.'

Het bloed trekt uit Tilly's gezicht. Zij had die baan moeten krijgen! Ze gunt het Trudie, daar niet van, maar zij had hier al lang weg moeten zijn. Hoe vaak is ze niet tegen de moeder uitgevallen dat zij onderhand aan de beurt is? Maar die lacht haar recht in haar gezicht uit. Ze haat het mens erom! In haar bed smeekt ze Onze-Lieve-Heer om een plek waar ze geplaatst kan worden, bij mensen die om haar geven, gewoon een thuis waar ze gelukkig kan zijn, maar God heeft het zeker te druk met andere, belangrijker zaken. Die laat haar maar aanmodderen. Die laat haar hier maar rennen en sloven. Nee, zo mag ze niet denken, dat is niet eerlijk. God kan het

ook niet helpen dat de moeder zo'n loeder is. De moeder die het altijd zo weet te regelen dat zij, Tilly, er net niet is als mensen om een kind komen. De meesten willen trouwens een baby, desnoods een peuter, maar toch gebeurt het weleens dat er iemand om een meid komt. Dat zijn buitenkansjes, die moet je met beide handen aangrijpen. Ze weet wel waarom ze haar niet kwijt willen. Zij is hier de werkster, de wasvrouw, de strijkster, de naaister, de rechterhand van mevrouw De Wild, lekker goedkoop want ze vraagt nooit om een cent.

Achttien jaar geleden is ze in een kistje hier voor de deur gezet, gewikkeld in een gordijn van rode en gele roosjes en liggend op een dikke laag stro, net een jonge hond. Er zat een briefje op haar blote lijf waar in de gauwigheid *Ze heet Tilly* op was geschreven. De moeder heeft nog navraag in de omgeving gedaan of iemand die nacht iets gezien of gehoord heeft, maar geen mens kon haar iets vertellen. Ze hebben haar Tod genoemd, omdat ze niks anders aanhad dan dat ene gordijn. Ze was een gemakkelijk kind en huilde zelden. Toen ze drie was, hielp ze andere kinderen al met wassen en aankleden. Ze was snel van begrip, sloofde zich uit in allerlei klusjes om maar bij de moeder in de gunst te komen, wat nooit lukte. Die klusjes werden werkjes en die groeiden uit tot de baan die ze nu heeft.

'Er komt nog weleens iemand om jou,' zegt Trudie, die wel in de gaten heeft dat haar nieuwtje verkeerd valt. Tilly snuift. Het zou wat! Ze laten haar toch niet gaan. Alle meisjes van haar leeftijd en jonger zijn al vertrokken en hebben nu een betrekking. Ze had willen studeren, ze was een goede leerling, maar na vijf klassen vond de moeder het genoeg. Alleen de jongens mogen een vak leren, die moeten later de kost verdienen. Samen met Gert is ze de oudste hier. Ooit is Gert meegenomen door mensen uit de stad. Na een paar maanden brachten ze hem al terug, omdat hij de hele boel bij elkaar schreeuwde. Op het laatst hield hij 's nachts de halve straat wakker met zijn geblèr. De kersverse ouders hadden zich een leuker kind voorgesteld en ruilden hem in. Daarna durfde de moeder hem niet meer mee te geven, want hier huilde hij nooit. Gert is een lieverd, een vrolijke praatjesmaker, maar loop hem niet voor de voeten, want dan verandert hij in een driftkikker! Maar bij de moeder kan hij in d'r hoedje poepen. Hij werkt alweer een paar jaar bij de timmerman op het dorp. Prachtig werk levert hij af, zijn handen maken wat zijn ogen zien. Elke avond weet hij wel wat grappigs te vertellen over wat hij die dag heeft beleefd. Laatst moest hij met zijn baas een keldertrap plaatsen op een landgoed. Die kelder lag vol flessen wijn en in het drooghok hingen halve varkens en zijden spek! Toen zijn baas even de andere kant op keek, sneed hij een paar dikke repen af. En gister vertelde hij nog over prachtige, gebeeldhouwde bed-

steedeuren die ze moesten maken voor een herenboer. Toen ze pauze hadden, kregen ze in de stal koffie met suiker en room en een snee krentenmik met boter. ‘Je weet niet wat je proeft,’ zei Gert, en hij trok een hemels gezicht. En warm dat het in zo’n stal is! Heel wat anders dan hier op de slaapzalen, waar zowat je neus van je kop vriest. Hij repareert hier ook van alles. Een deur die klappert, een kastje dat klemt, een stuk vloer waar ze bijna doorheen zakken en het tuinhok dat na een storm aan de overkant van de weg in de sloot lag. En wat Tilly met het ondergoed doet, kan Gert met de klompen. Heel vernuftig zaagt hij een nieuwe onderkant uit een plaat hout en timmert die tegen de bodem aan. Heb het hart niet om over spijkerpunten te klagen, want dan heb je gelijk een roei te pakken. Als hij goeie zin heeft, doet hij ze allebei, anders loop je zo beroerd. Maar wel goed je voeten optillen, want je klompen wegen bijkans twee keer zoveel!

Als Trudie weggaat, zijn ze nog met drieëntwintig kinderen. De kleintjes zitten bijna de hele dag in hun ledikanten. Een paar van hen zijn achterlijk, dat kun je zo aan hun gezichten zien. Ze huilen bijna de hele dag. Best wel zielig eigenlijk. Tilly weet nog goed dat ze zelf ook in zo’n bedje zat. Niemand keek naar haar om en speelgoed was er al helemaal niet. Een enkele keer wordt er hier een kind geboren in het achterkamertje, dan hebben ze er zomaar een baby bij. Maar nu gaat Trudie dus weg. En weer weet ze van niks. Ze legen hun emmers en spoelen hun dweilen uit. Er hangt weer eens geen handdoek aan de spijker. Nijdig veegt ze haar rode handen af aan haar rok. Trudie loopt neuriënd de gang in, maar Tilly staart voor zich uit door het raam. Ze is moe, zo moe.

Ze is kwaad en alles en iedereen spuugzat. Zo spuugzat om altijd het hoofd te buigen en aardig te doen. Wat krijgt ze ervoor terug? Gekonkel achter haar rug om. De moeder kan de pot op! Vanaf nu laat ze niet langer met zich sollen. En als er weer iemand om een meid komt, zal ze zorgen dat ze vooraan staat.

De dag begon zo stralend, maar ’s middags komt er een donkere lucht opzetten. Even later stort het water met bakken uit de hemel. In de schemerige keuken poetst Tilly de koperen pannen. Toen ze klein was, deed ze dit werk ook al, maar dan met poetsdoekjes die gescheurd waren uit het gordijn waarin ze was gebracht. Zo werd haar ingeprent dat ze niet meer dan een vod was.

De keukendeur vliegt open en Marieke rent naar binnen. Ze duikt onder de tafel en kruipt onder Tilly’s rok. Even later komt de moeder met een bezweet hoofd aan.

‘Waar is ze!’ Haar zware boezem danst op en neer. Het zweet loopt langs haar slapen.

‘Wie?’ vraagt Tilly onschuldig.

De moeder knijpt haar ogen tot spleetjes. ‘Hou me niet voor de gek! Als ik die meid in mijn handen krijg, is ze nog niet klaar met me.’ Loerend gaan haar ogen door de keuken. Met een grijns stort ze zich onder tafel, graait onder Tilly’s rok en trekt de gillende Marieke aan haar haren naar zich toe. Genadeloos sleept ze het kind over de plavuizen de gang op. Marieke blijft jammeren tot de buitendeur dichtslaat. Even later staat ze op de binnenplaats in de stromende regen met het zware houten strafbord om haar nek. *Ik ben slecht*, staat erop geschreven.

‘Wat heeft ze gedaan?’ vraagt Tilly als de moeder uitgeput op een stoel neervalt.

‘Bemoei je met je eigen zaken!’ Met een witte zakdoek dept ze haar onderkinnen droog.

Tilly poetst rustig door. ‘Ze wordt zeiknat in haar jurk.’

‘Nog één kik en je kan haar gezelschap gaan houden.’ Het gezicht loopt rood aan.

‘Ik zeg alleen dat ze zo ziek wordt.’

‘Eruit!’ gilt de moeder. Wild haalt ze uit met haar zakdoek. Ze zoekt naarstig naar iets om harder mee te slaan, maar kan in de gauwigheid niks vinden.

Tilly legt haar poetsspullen neer, staat op en loopt rustig naar de deur. Dan krijgt ze een trap in haar rug en ze smakt voorover tegen de tegelvloer. Even later staat ze met een buil op haar hoofd naast Marieke in de stromende regen.

Hun grijze uniformen druipen. Ze drukken zich tegen de muur om zo dicht mogelijk onder de dakgoot te staan. De muur voelt als een ijsplaat. Marieke staat te klappertanden en huilt zacht.

‘Stil nou maar,’ sust Tilly.

‘Ik kan niet ophouden.’

‘Haal dat stomme bord van je nek.’

‘Dat durf ik niet.’ Wanhopig kijkt Marieke haar aan.

Woedend trekt Tilly het touw over het hoofd van het meisje en ze smijt het bord met zo’n vaart over de binnenplaats dat het aan flenters tegen de muur slaat. ‘Zo, daar zijn we vanaf.’ Dan draait ze zich naar Marieke. ‘Wat had je eigenlijk gedaan?’

Met grote schrikogen kijkt Marieke naar de splinters. Dan wrijft ze over haar pijnlijke nek en veegt ze met haar mouw over haar snotterige gezicht.

‘Een halve pot kersenjam leeggeeten. O, Til, het was zo lekker! Ineens stond ze achter me. Ik schrok zo erg dat ik de pot liet vallen. De jam spatte alle kanten op. Ze wilde me slaan, maar ze gleed uit. Ze viel op haar kont en stootte met haar kop tegen de muur. Toen werd ze helemaal gek.’

Tilly lacht. ‘Waar stond die jam?’

‘In de kelder. Ik had de piepers geschild en wilde de bak terugzetten. Toen zag ik achter een kistje een paar potten staan.’

‘Een paar potten?’

Marieke knikt. ‘Die heeft ze van een boer gekregen. Ik heb zelf gezien dat hij ze laatst kwam brengen. Ze krijgt veel meer uit het dorp, dat geven de mensen voor ons. Kazen, ham, een zak walnoten, maar ze vreet alles zelf op.’ Marieke snuift. ‘Waarom denk je dat ze zo vet is?’

Tilly kijkt verbaasd naar de kleine meid. Wat is die slim voor haar zeven jaar. Ze zal morgen zelf eens in de kelder gaan kijken en als het waar is wat Marieke zegt, gaat ze klagen bij de pastoor. Ze zakt op haar hurken en blijft peinzend in elkaar gedoken zitten.

Marieke doet haar na. ‘Vanmorgen, toen het nog donker was, kwam er weer een vrouw met een dikke buik aan de achterdeur. De moeder bracht haar naar het achterkamertje. Even later zag ik de dokter ook komen. We hebben er vast weer een baby bij.’

Tilly kijkt naar de blauwe bewegende lippen. Dat kind ziet echt alles. Zij heeft geen vrouw gezien, maar ze moest vorige week wel dat hok schoonmaken en ontsmetten.

‘Op een dag komt mijn moeder me halen en dan ga ik in een mooi huis wonen,’ zegt Marieke.

‘Die heb je niet, dat weet je best.’

‘Die heb ik wel,’ zegt Marieke koppig.

Het is al donker als ze eindelijk naar binnen worden geroepen. Kaarsrecht staat de moeder in de deuropening en ze kijkt ijzig toe als de meisjes met gebogen hoofden langs haar lopen. Ze heeft ze bijna nooit geslagen. Niemand zal haar op blauwe plekken kunnen betrappen. Vandaag ging het even mis. Tilly heeft een buil op haar voorhoofd, dat is jammer. Ze verneert ze liever tot op het bot. Ze geniet van hun stille tranen.

In de gang ondersteunt Tilly Marieke, want het meisje zakt steeds weer door haar benen. Voetje voor voetje gaan ze de trap op. In de slaapzaal kleedt ze Marieke uit, en ze legt haar in bed en wrijft haar warm met een handdoek. Daarna gaat ze zelf ook naar bed. Ze krijgt haar natte jurk met moeite over haar hoofd en hangt hem over het voeteneind zodat hij kan drogen. Rillend kruipt ze onder de dunne deken. Haar maag doet pijn van

de honger en ze heeft een barstende hoofdpijn.

Als een paar uur later de anderen ook boven komen, staat Klaartje ineens naast haar bed en die duwt stiekem een snee brood onder de deken. Fluis-terend bedankt Tilly haar, maar ze eet het niet op. Als ze zeker weet dat Klaartje slaapt, sluipt ze naar Marieke en stopt het brood in haar han- den.

In het donker hoort ze Marieke klappertandend kauwen.

Hoofdstuk 2

De volgende morgen gloeit Marieke van de koorts. Tilly voelt zich gerad- braakt, maar niet ziek. Ze vroeg om een droog uniform, maar De Wild vond dat ze nog wel een beetje na kon boeten. Nu hangt de jurk zwaar en klam om haar heen. Na het ontbijt gaat ze met Bets de was ophangen. Ze bevriest zowat tot op het bot. Bets steekt haar hoofd om het wapperende laken en schreeuwt tegen de straffe oostenwind in: ‘Vandaag is Trudie voor het laatst!’

Tilly blijft met een kussensloop in haar handen staan. ‘Hoe weet je dat?’

‘Gisteren kwam die boerin van Zorg en Hoop. Dat is een deftig mens! Ze droeg een bloedkoralen ketting van wel vijf lagen en op haar buik hing een kralen tas met een gouden beugel. Ze kwam vragen of Trudie eerder kon komen. Toen ze naar het raam liep, zag ze jou buiten staan. Ze keek heel lang naar je en vroeg aan de moeder of ze jou ook mee kon nemen. Maar de moeder zei dat ze spijt als haren op haar hoofd zou krijgen als ze dat zou doen. Ze zei dat je lui en brutaal was en ook niet in een goed vel stak. Toen zag die boerin ervan af. Maar het speet haar wel, dat kon je zo zien. Volgens mij geloofde ze de moeder ook niet. Trudie moest mee om papieren te tekenen en nu wordt ze zo opgehaald.’

Tilly gooit de sloop terug in de mand en rent naar binnen. Ze vliegt de trap op, de slaapzaal door, naar het achterste bed. De hoek is kaal en leeg. Het bed is afgehaald en het kastje ernaast staat open.

Beneden, in de gang, botst ze tegen De Wild op. ‘Waar is Trudie?’ vraagt ze buiten adem.

‘Vertrokken.’

‘Ze heeft geen afscheid genomen!’

‘Dat is ook nergens voor nodig, ga alsjeblieft door met je werk en stel je niet aan.’

Van meisje tot vrouw, van Tilly tot Suzan

Ze werd gevonden op de stoep van een weeshuis in Noord-Holland: Tilly Tod, de eigenwijze heldin van Mary Schoon. Dit vrijgevochten meisje laat zich door haar afkomst niet weerhouden van een mooie toekomst. Ze ontsnapt uit het weeshuis, vlucht naar een schip dat ze heeft zien liggen en reist daarmee naar een boerderij in de omgeving. Daar komt ze, onder haar nieuw aangenomen naam Suzan Brand, in dienst van twee norse broers. De *Tilly Tod* trilogie gaat over de avonturen van een moedige vrouw die blijft bouwen aan haar eigen leven, volgens haar eigen regels.

De Noord-Hollandse **Mary Schoon** is net zo vlot en flink als de hoofdpersoon van deze trilogie. Ze schrijft met veel liefde en plezier over Tilly en alle avonturen die zij beleeft. Soms lijkt het net alsof de auteur ze zelf heeft meegemaakt, en alsof ze net zo verliefd is geworden op Tilly's toekomstige man als Tilly zelf.

Z&K

ISBN 978 94 0191 222 8 NUR 344

9 789401 912228

www.zomerenkeuning.nl